

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN 2663-0265 (print) ISSN 2663-0273 (online)
Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Георгій Гурамович УДЖМАДЖУРІДЗЕ

Кандидат соціологічних наук,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Гагаріна 72, Дніпро, 49010, Україна

E-mail: g.udzhmadzhuridze@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1401-8522>

УДК 321.022+316.752

Heorhii UDZHMAZHZHURIDZE

PhD in Sociology,
Oles Honchar Dnipro National University,
Gagarin Ave., 72, Dnipro,
49010, Ukraine

ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСІБ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Received 14 May 2023; revised 10 June 2023; accepted 30 June 2023

DOI: 10.15421/352310

Анотація

Стаття присвячена дослідженню місця і ролі ціннісно-мотиваційних компонентів у творенні політичної діяльності осіб. Метою є визначення теоретико-методологічних основ аналізу ціннісно-мотиваційних аспектів політичної діяльності осіб. Використано методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, узагальнення та абстрагування, структурно-функціональний, концептуалізації. Встановлено роль цінностей на суспільному рівні у детермінації моделей політичної діяльності осіб. Розкрито орієнтуюче значення ціннісних орієнтацій особистості та мотиваційної складової на творення політичної діяльності. Автор доходить висновків, що ціннісно-мотиваційний підхід до аналізу політичної діяльності осіб тяжіє до «синтетичної» методологічної школи, проте передбачає можливість глибокої зміни змісту орієнтуючих структур. Встановлено, що цінності не є детермінантами діяльності, а орієнтирами; вони нав'язуються політичною владою та можуть бути відкинуті людиною, якщо вона не задоволена результатом своєї діяльності. Стаття має теоретико-методологічне значення для дослідження і трактування феномену політичної діяльності осіб. Її здобутки можуть бути застосовані для підготовки та трактування емпіричних досліджень. Подальші розвідки можуть бути направлені на поглиблення теоретичного наповнення моделі.

Ключові слова: мотиваційна складова, нормативно-правові акти, орієнтуюча структура, політична влада, ціннісні орієнтації.

VALUE-MOTIVATION ASPECTS OF POLITICAL ACTIVITY OF PERSONS:
THEORETICAL-METHODOLOGICAL ANALYSIS

Abstract

The article is devoted to the study of the place and role of value-motivational components in the creation of political activity of individuals. The goal of the article is to determine the theoretical and methodological foundations of the analysis of value-motivational aspects of the political activity of individuals. The methods of analysis and synthesis, induction and deduction, generalization and abstraction, structural-functional, conceptualization are used. A theoretical and methodological analysis of Ukrainian scientific discourse is carried out. The role of values at the social level in determining the patterns of political activity of individuals has been established. The orienting significance of the value orientations of the individual and the motivational component in the creation of political activity is revealed. The specificity of value changes at the social and personal levels is revealed. The functions of values are given: integrative, motivational, controlling, directive. The author concludes that the value-motivational approach to the analysis of the political activity of individuals gravitates towards the "synthetic" methodological school, but it foresees the possibility of profound changes in the content of orienting structures. It was established that values are not determinants of activity, but guidelines; they are imposed by political power and can be rejected by a person if he is not satisfied with the result of his activity. The article has theoretical and methodological significance for research and interpretation of the phenomenon of political activity of individuals. Her achievements can be applied to the preparation and interpretation of empirical studies. Further explorations can be directed at deepening the theoretical content of the model.

Key words: Law, Motivational Component, Orienting structure, Political Power, Value Orientations.

Постановка проблеми.

Політична діяльність осіб є трендом сучасності та модернізаційним атрибутом політичних систем. Завдяки інституціоналізованним процедурам політичної діяльності, широкі кола осіб отримують можливість чинити вплив на умови функціонування політичної системи, що забезпечує її стабільність, сталість, прогнозованість. Подібні можливості зменшують рівень соціально-політичної дегенерації населення [Udzhmadzhuridze, Bilan, Kryvoshein 2019], адже участь у політичному житті суспільства є потребою високого порядку, цінністю [Inglehart, Catterberg 2002]. Ціннісний підхід до пояснення чинників політичної діяльності осіб має значну традицію теоретизування в соціальних науках (починаючи з Т.Парсонса [див. Parsons, 1971]), і розкриває можливості до виховання політично-активної особистості; його доповнюють нароби біхевіористичного підходу (починаючи з Г.Лассвела [див. Lasswell 1947]), що розкривають можливості актуалізації мотивації до політичної діяльності. Для України, як для суспільства, що зіткнулося з воєнною агресією, виховання і мотивування особи на політичну діяльність може стати ключовим засобом як до відбудови [Неприцька 2022], так і до захисту [Каряка 2020] держави. Тож, вироблення теоретико-методологічних основ до аналізу ціннісно-мотиваційних аспектів політичної діяльності осіб є актуальною проблемою.

Аналіз публікацій.

Пошуками в даній проблематиці в українському науковому дискурсі займалися О.Балакірева, О.Валевський, Т.Гарасиміва, Н.Костенко, О.Кудерміна, М.Куницький, А.Ручка, Л.Титаренко, Ю.Шайгородський, Г.Щолокова – проте відсутні спроби розробок комплексного теоретико-методологічного інструментарію до аналізу політичної діяльності осіб.

Метою статті є визначення теоретико-методологічних основ аналізу ціннісно-мотиваційних аспектів політичної діяльності осіб.

Виклад основного матеріалу.

Для досягнення поставленої мети, було вирішено побудувати таку теоретико-методологічну модель, яка б насамперед базу-

валася на здобутках української теорії в соціально-поведінкових дисциплінах – адже, «західні» концепції не можуть брати до уваги унікальність українського соціокультурного контексту, складність історичного минулого, ціннісну традицію та політичний досвід суспільства.

Так, Т.Василевська аналізує роль цінностей у виробленні публічної політики. Цінності, через ціннісну систему суспільства, визначають зміст та розвиток політичних інституцій. Державні політичні рішення можуть досягти результату лише в разі збігання цінностей, що закладені у їх основу та цінностей суспільства, груп, індивідів. Цінності визначають мотивацію та спрямованість поведінки особистості та соціальних груп; цілі та засоби державного розвитку; комунікацію між політичною елітою та населенням; ступень інтегрованості держави та суспільства; цінності здійснюють соціалізуючий вплив; слугують основою та каналом передачі досвіду [Василевська 2016: 197]. При реалізації політичних рішень: ідентифікуються найважливіші цінності, що є традиціями в суспільстві; відкидаються конфліктогенні цінності; цінності операціоналізуються у вигляді тексту; враховуються функціонально-рольові параметри цінностей; визначається рівень та характер носіїв ціннісних мотивацій [Василевська 2016: 203-204].

Д.Дмитрук аналізує соціокультурні детермінанти політичної дії та процесу прийняття політичного курсу. Використання соціокультурного концепту, на думку автора, має значні переваги аніж використання концепту політичної культури – адже Україна є посткомуністичним, трансформаційним суспільством, у якому відсутній досвід функціонування демократичних інституцій, а цінності, які лежать в основі політичних рішень і відносин між владою і громадянами, є авторитарними. До соціокультурного контексту політичних рішень належать: історична ситуація, перерозподіл ресурсів та позицій унаслідок політичного рішення, інституціоналізовані механізми реалізації політичних рішень, ідеологічні та міфологічні настрої та очікування від політичного рішення, психологічні чинники

[Дмитрук 2004: 156-157]. Базуючись на досвіді, соціокультура впливає на соціальну структуру та агентів (визначає вектори та обмеження змін), які, в свою чергу, впливають на соціокультуру. Головним мотивом політичних дій виступає усвідомлене бажання соціальних агентів захопити політичну владу та контролювати соціокультуру через зміну історичної та культурної пам'яті, нав'язування своїх цінностей [Дмитрук 2004: 159-160].

О.Дьоміна приділяє увагу вивченню політичних цінностей у рамках дослідження їх впливу на прийняття політичного курсу в демократичній державі. На думку автора, сама демократія, як політичний устрій, є цінністю для людини; демократія містить у собі моделі поведінки та саме ідейне наповнення. Цінності розглядаються як система категоризації та оцінювання дійсності, уявлень про майбутнє; цінності – це «уявлення про те, як має бути влаштований світ і якою має бути людина» [Дьоміна 2015: 99]. Цінності визначають цілі діяльності суб'єктів і засоби їх досягнення, основи й норми соціальної взаємодії; вони є орієнтуючими психологічними структурами. Цінності формують певну категорію вподобань – меж, через які суб'єкт не бажає переступити. Політичні цінності пов'язані із наявними владними відносинами й політичними інститутами та їхнім «бажаним» майбутнім. Завдяки політичній владі, владні соціальні групи розповсюджують свої цінності у вигляді законів і актів на інші сфери життя суспільства.

І.Жеребятнікова підкреслює роль політичних цінностей як структури, що визначає принципи політичної діяльності особистостей, програмує її форми та ступінь активності [Жеребятнікова 2012: 200]. Політичні цінності визначають відношення індивідів до політичного життя; є основами мотивацій, настанов і орієнтацій. Автор виділяє дві моделі цінностей: інструментальні цінності визначають межі можливої поведінки, термінальні – цілі діяльності і способи їх досягнення. Політичні цінності є ідеальними моделями політичного буття, їх реалізація задовольняє певні потреби індивіда. При поєднанні із мотиваційним компонентом, цінності стають ос-

новою норм соціетальної поведінки у суспільстві. При гармонізації політичних цінностей індивідів та влади політична система стабільна, при конфлікті – навпаки, під загрозою. Автор концептуалізує модель «цінності-суспільство-держава»: цінності є нормами й моделями практик особистостей у суспільстві, а також мотиваційними ідеалами про державний устрій; держава визначає які цінності є в пріоритеті й нав'язує їх через соціалізацію; групи індивідів (не)приймають нові цінності.

В.Козьма аналізує політичні цінності в контексті дослідження українського середнього класу. До політичних дій людей спонукають мотиви, що також закладають комплекс потреб. Потреба є суб'єкт-об'єктною суперечністю; вони є базою для розвитку інтересів та цінностей [Козьма 2008: 95]. Інтереси визначають ціле-раціональні соціальні дії, цінності – ціннісно-раціональні. Проте, цінності мають більше значення: «...цінності визначають соціокультурний контекст будь-якої соціальної дії, слугують основою формування фундаментальних норм соціальної взаємодії, вони є причиною, котра спонукає до певного виду діяльності» [Козьма 2008: 95]. Цінності особливо важливі як орієнтири діяльності в нестабільному суспільстві – у моменти, коли діяльність не може жорстко контролюватися владою та в ситуаціях обмеженої раціональності. Політичною цінністю можуть виступати ідеї або соціальний явища, які стали ідеалами та метою для політичної діяльності людей. Право на реалізацію та нав'язування політичних цінностей належить політичній владі у формі законів та законодавчих актів. Зміна влади передбачає і зміну цінностей – суспільно-політичного устрою [Козьма 2008: 97].

О.Коробанова досліджує мотиваційні компоненти політичної активності молоді. Автор, трактує політичну активність як комплекс свідомих дій, що направлений на політичну сферу життя суспільства. Автор напряду пов'язує специфіку політичної діяльності із мотивацією осіб: «Мотивація – це комплекс чинників, причин, які обумовлюють поведінку або дії індивіда» [Коробанова 2013: 183]. Мотивація є психологічною структурою, що не тільки

визначає певну політичну поведінку індивіда, але й обмежує її. Діяльність є комплексом дій, що мають способи виконання, залежно від наявних умов. Діяльність задовольняє певні потреби, саме це складає її мету. Мотиви визначають рівень та форми політичної активності. Головними спонукальними мотивами до участі в політичному житті є уявлення про необхідність участі, відчуття суб'єктності, політична свідомість та громадянська відповідальність. Найбільш важливим чинником автор вважає просоціальний (громадянський) мотив.

І.Кучеренко аналізує зміст та функції політичних цінностей. Співвідношення цінностей із реальною політичною ситуацією утворює політичну орієнтацію, наповнення якої цілком залежить від структури цінностей особи. Автор наголошує, що слід розрізнити цінності та мотиваційні чинники. Основу мотиваційних чинників складають потреби й інтереси людини, ієрархічна структура яких динамічно змінюються залежно від умов життя. Цінності є стійкою орієнтуючою структурою для мотивів діяльності людини в політичному просторі суспільства: «Можна стверджувати, що самовираження і самоствердження людиною політичних інтересів і цілей відбувається насамперед на основі її здатності орієнтуватися в політичному просторі шляхом наділення значимих для неї політичних об'єктів тим чи іншим смислом» [Кучеренко 2008: 219-220]. Тож, автор при визначенні змісту та функцій ціннісних орієнтацій притримується позиції діяльнісного детермінізму – саме цінності скеровують повсякденну діяльність людей. Цінності визначають позицію індивіда в сукупності повсякденних суспільно-політичних ситуацій та ідей (конфліктів, виборчих процесів, ідеологій тощо); орієнтують реакції особистості на діяльність інших у соціально-політичному просторі; допомагають у самоідентифікації особистості з певними соціальними групами. Цінності несуть у собі сам досвід суспільства – історію, норми, правила, традиції, моделі поведінки. Заслуговує на увагу авторська концептуальна модель політичної діяльності: на першому етапі, ситуація спонукає суб'єкта до (без)діяльності; на друго-

му етапі – на основі цінностей, здійснюється цілепокладання (формулювання мети, можливих варіантів реалізації); на третьому етапі – вчинок; на четвертому етапі – результат, який оцінюється людиною; на п'ятому етапі – наслідок, який маніфестує ефективність цінностей людини; на шостому етапі – корекція цінностей, що базується на мірі успіху та суб'єктивній оцінці результатів дії, цінності можуть бути як підкріплені, так і переглянуті, відкинуті. [Кучеренко 2008: 221-222].

С.Матяж приділяє увагу системі ціннісних орієнтацій особистості, що визначає мотивацію і зміст її поведінки: «Це складний соціально-психологічний феномен, що характеризує спрямованість і зміст активності особи» [Матяж, Березянська 2013: 27]. Цінність є ознакою людського, соціального й культурного; цінність суб'єктивна та особистісна – має значення для одних і не має для інших; цінності є сполучною ланкою між індивідом і суспільством – адже, цінності суспільства є сумою цінностей індивідів. Цінності на індивідуальному рівні становлять «духовний світ» людини; цінності на суспільному рівні – культуру. Ціннісні орієнтації є сукупністю ієрархічно структурованих цінностей, які «ставити людині спрямованість його життєдіяльності» [Матяж, Березянська 2013: 28]. Ціннісні орієнтації є елементом структури особи: вони характеризують готовність особи до здійснення певної діяльності; усвідомлення і роль власного «Я» в навколишньому світі; визначають спрямованість інтересів і прагнень, вподобань, мотивації і цілей особи; здійснюють селекцію «значущого». Цінності це соціалізуючі компоненти суспільства, які задовольняють вищі потреби людини.

М.Морарь підкреслює важливість ціннісних орієнтирів для реалізації політичних практик у суспільстві. Ключовим засобом формування цінностей, які сприятимуть політичній діяльності, є політична освіта. Політична освіта має суспільне значення – через неї транслюється зміст культури для молодших поколінь; політична освіта є раціональним компонентом політичного виховання та елементом політичної соціалізації [Морарь 2020: 99]. Комплекс цінностей, умінь і знань,

що визначає свідому діяльність індивіда в політичному житті можна кваліфікувати як політичну культуру. Політична культура є продуктом історичного політичного досвіду суспільства, характеризує політичну свідомість і політичну поведінку її членів. Політична свідомість «є психічним відображенням політичної реальності й виконує функцію орієнтації людини у сфері політики» [Морарь 2020: 100]; політична поведінка є взаємодією індивіда із політичним середовищем. Цінності виступають структуруючою структурою щодо (політичних) цілей політичної діяльності суб'єктів: «Цінності є мотиваційним базисом політичної культури, вони зумовлюють відповідні політичні орієнтації й поведінку» [Морарь 2020: 101].

Ф.Семенченко досліджує роль політичних цінностей у формуванні політичних відносин. Автор є прихильником інституційного підходу щодо місця і ролі політичних цінностей у житті суспільства. Прийнята система політичних цінностей у суспільстві, перш за все, втілюється в комплексі його політичних інститутів. Цінність є особливістю певної спільноти людей (групи, суспільства); продуктом соціального досвіду й діяльності людини в соціальному просторі; віддзеркаленням історії конкретного суспільства та спільноти. Цінності складаються з ідеалів і ідей: ідеали – це «вироблені суспільною свідомістю і присутні в ньому узагальнені уявлення про досконалість у різних сферах суспільного життя» [Семенченко 2010: 53]; ідея є моделлю бажаного майбутнього, метою, яка при контакті з матеріальним світом і когніціями людини трансформується в цінність. Ідеали в суспільному житті мають вигляд ідеологічних конструкцій, вони консолідує та орієнтують діяльність спільнот. Проте, саме цінність виступає мотиваційним фактором до втілення ідеалу. Цінності особистості завжди є індивідуалізованими, тому відрізняються від цінностей на рівні суспільства або спільноти – вони є діалектичним поєднанням особистісного світу й цінності. Функції політичних цінностей полягають в орієнтуванні дій, когнітивних та оціночних суджень особи в політичному житті. Предметним вираженням політичних ціннос-

тей у політичному житті є політичні норми. Політичні норми завжди надособистісні, вони коригують ціннісні орієнтації особистості, детермінують діяльність людей [Семенченко 2010: 54].

Ю.Шайгородський досліджує вплив ціннісних чинників на політичну поведінку особистості. Основою стабільного розвитку суспільства автор називає консолідує ціннісну парадигму, що об'єднує громадян. Ціннісний консенсус об'єднує базові цінності нації, суспільства, держави, забезпечує демократизацію: «Адже система цінностей не лише характеризує стан суспільства – вона, багато в чому, визначає шляхи та результати його розвитку» [Шайгородський 2019: 4]. Система цінностей визначає і впливає на зміст суспільних норм, формує мотиваційно-сміслову систему координат особистості, нормує її діяльність, обмежує прийнятні форми поведінки. Цінності на рівні особистості утворюють систему її ціннісних орієнтацій – найважливіших якостей особистості, що впливають на її розвиток і поведінку. Автор підкреслює, що особистість може, відносно, вільно обирати цінності для своєї системи ціннісних орієнтацій [Шайгородський 2019: 5]. Зміна ціннісних орієнтирів можлива завдяки ідентифікації особистості із різними соціальними групами та їх цінностями. Особистісні цінності завжди конкретні, вони усвідомлюються людиною та реалізуються у вигляді ставлення людини до соціального світу, інших людей, самої себе. Цінності відрізняються в кожному суспільстві, залежать від історичних умов і усталених соціальних практик – соціальних відносин; ціннісні орієнтації людини формуються завдяки спілкуванню і діяльності в контекстах соціальних відносин. Ціннісні орієнтації є складною інтегративною мотиваційно-сміслову структурою особистості.

Засновуючись на теоретико-методологічному аналізі нарбок із питання ціннісно-мотиваційної детермінації діяльності осіб в українському науковому дискурсі, ми можемо запропонувати власні теоретико-методологічні основи аналізу політичної діяльності осіб, враховуючи значимість ціннісно-мотиваційний чинників.

Тож, цінності – це смисли, сутності ідей, які мають таке значення, що людина готова їх захищати та переконувати інших у їх цінності. Цінності не є матеріальними, проте можуть виражатися в предметах або бути інспірованими з предметів. Цінності слугують тим орієнтиром, що дозволяє об'єднуватися особистостям – знайти своє місце у світі, своїх однодумців, отримати свою роль у розповсюдженні «своїх» цінностей на інших.

Ціннісні орієнтації – це соціопсихологічна інтерналізована структура особистості – набір орієнтирів (рекомендацій) до діяльності та мислення, що базується на суб'єктивному засвоєнні смислу цінностей. Ціннісні орієнтації утворюються завдяки соціалізаційному процесу й у подальшому можуть бути переглянуті особистістю внаслідок зміни соціальних умов, втрати смислу цінностей, зміни ціннісного набору самої особистості. Причини зміни ціннісних орієнтацій можуть бути як об'єктивними так і суб'єктивними.

Мотиваційна складова – це стимулююча психологічна структура, що утворюється внаслідок поєднання набору цінностей особистості, його індивідуальних рис характеру, умов соціального середовища, власних ресурсних потенціалів та мотивації інших осіб. Мотиваційна складова слугує основою нерівності (політичної) активності осіб; навіть якщо особи поділяють один набір цінностей, мотиваційний компонент обумовлює активність одного порівняно з пасивністю іншого. Мотиви є ціннісно-раціональною відповіддю особистості на свої нагальні потреби. Завдяки мотиваційній складовій визначаються цілі, задачі, засоби та способи досягнення мети – створюються мотиви по досягненню ідеала, завоюванню блага.

Цінності на суспільному рівні представлені у вигляді обов'язкових суспільних норм – юридично закріплених нормативно-правових актів, що задають та визначають межі дозволеної діяльності осіб. Закріплені на суспільному рівні цінності відтворюються в соціальних інститутах, соціальних відносинах та нав'язуються особам через процес соціалізації. Тож, цінності забезпечують своє самозбереження через повторюваність та інтерна-

лізацію у вигляді особистісних орієнтуючих структур – ціннісних орієнтацій.

Процес визначення та зміни загальносуспільних цінностей тісно пов'язаний із політичною владою. Цінності на суспільному рівні дозволяють визначити подальший напрямок розвитку суспільства, правила та норми поведінки в усіх сферах суспільного життя. Саме особи, що мають політичну владу, визначають набір відтворюваних та нав'язуваних у суспільстві цінностей – через прийняття, зміну та впровадження нормативно-правових актів. Тож, визначення ціннісних орієнтирів розвитку суспільства є однією з причин для боротьби за політичну владу.

Політична діяльність – це комплекс ціле-раціональних та ціннісно-раціональних соціальних дій по зміні умов владно-політичного порядку та відносин; це така діяльність, що структурована наявними в суспільстві (політичними) цінностями (нормами) і може бути направлена на їх зміну шляхом здобуття політичної влади. Саме через політичну діяльність маніфестуються ціннісні орієнтації особистості, втілюються її мотиви по зміні норм (цінностей) навколишнього світу. Зміна наявних у суспільстві цінностей, тобто розповсюдження власних «правильних» цінностей, є потребою високого порядку. Політична діяльність виступає засобом ціннісних змін.

Процес ціннісних змін має об'єктивні та суб'єктивні причини, може відбуватися як на особистісному, так на суспільному рівні. Об'єктивними причинами слугують надскладні фактори (військові конфлікти, економічні кризи, наукові відкриття тощо), що здатні спричинити ціннісний зсув одразу на обох рівнях (особистісному, суспільному). Суб'єктивні причини пов'язані з процесом політичної діяльності осіб по розповсюдженню та закріпленню «правильних» цінностей. Зміна цінностей на суспільному рівні пов'язана із діяльністю осіб, що мають політичну владу – шляхом законодавчого затвердження своїх цінностей у вигляді обов'язкових норм та через нав'язування своїх цінностей завдяки агентам соціалізації. Зміна цінностей на особистісному рівні пов'язана із життєвим шляхом людини – стикаючись із життєвими

викликами як особистість з інтерналізованими ціннісними орієнтаціями, людина може змінити свої цінності, в разі якщо їх реалізація блокується або не приносить бажаного результату.

Тож, можна виділити наступні функції цінностей: інтегративна – забезпечує гармонізацію та комунікацію індивідів, соціальних груп, спільнот у суспільстві за допомогою нав'язування системи спільних цінностей через соціалізацію; мотиваційна – «м'яко» забезпечує реалізацію (політичної) діяльності осіб у межах «рекомендованих» засобів та способів; контролююча – встановлює стандарти оцінки діяльності й інтенцій «інших» і «себе»; директивна – формує ієрархію цілей (політичної) діяльності по зміні умов життя суспільства до стандартів «ідеалу».

Висновки.

Таким чином, ціннісно-мотиваційний підхід до аналізу політичної діяльності осіб тяжіє до «синтетичних» методологічних традицій, що наголошують на структуруючому впливі структурованих, інтерналізованих структур (габітусу, диспозицій, пам'яті тощо). Зазначимо, що в цьому контексті ціннісно-мотиваційний підхід має значний евристичний потенціал, бо на відміну від концепцій діяльнісного детермінізму (Бурд'є та Гіденс), цілком передбачає можливість повної зміни та відмови від змісту таких структур.

Цінності не є детермінантами діяльності, а орієнтирами, які можуть і не спрацювати в екстрених ситуаціях, при неможливості їх втілення. Цінності нав'язуються політичною владою та можуть бути відкинуті людиною, якщо вона не задоволена результатом своєї діяльності або якщо самі цінності їй не подоба-

ються. Цінності на рівні суспільства є об'єктивними; цінності на рівні особистості, у вигляді ціннісних орієнтацій, є суб'єктивними – вони обираються, засвоюються, змінюються, оновлюються та фундують особистість.

Емпіричні дослідження актуальних цінностей можна проводити з використанням декількох дослідницьких стратегій. Цінності можуть бути вираженими у формі тексту на кожному рівні соціальної дійсності: на рівні держави це конституція, закони, кодекси, правила та норми, урядові стратегії; на рівні соціальної групи це правила поведінки, трудові договори, звіти, записки, маніфестативні матеріали, програми; на рівні (між)особистісному: це письмово оформлені договори та зобов'язання, переписка, пости та саморепрезентація в соціальних медіа, резюме. Тож, їх дослідження та узагальнення цілком можливе через дискурс-аналіз та контент-аналіз. Ціннісно-мотиваційні компоненти на особистісному рівні доречно досліджувати за допомогою глибинних інтерв'ю – ціннісні орієнтації людини можуть бути позасвідомими, проте мотивація є практичним відображенням цих цінностей на конкретну ситуацію (реакцією).

Безумовно, запропонована теоретико-методологічна модель закладає основи аналізу політичною діяльності осіб через ціннісно-мотиваційний підхід, вона потребує апробації та корекції. Подальше теоретичне наповнення моделі пов'язано: з більш глибинним розкриттям сутності та процесу ціннісних змін на суспільному та особистісному рівнях; дослідженням каналів та агентів формування ціннісних орієнтацій особистості; з розглядом впливу цінностей соціальної групи на політичну діяльність.

Бібліографічні посилання

- Inglehart, R., Catterberg, G. (2002). Trends in Political Action: The Developmental Trend and the Post-Honeymoon Decline. *International Journal of Comparative Sociology*, 43(3-5), 300-316. doi:10.1177/002071520204300305
- Lasswell, H. (1947). *The Analysis of Political Behaviour: An Empirical Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Parsons, T. (1971). *System of Modern Societies*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Udzhmadzhuridze, H., Bilan, S., Kryvoshein, V. (2019). Individual significance of political participation in today's Ukrainian society: The case of Dnipro city. *Economics and Sociology*, 12(1), 193-207. doi:10.14254/2071-789X.2019/12-1/11

- Василевська, Т. (2016). Ціннісні виміри вироблення публічної політики. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*, 81, 194-206.
- Дмитрук, Д. (2004). Соціокультурна детермінація політичної дії. *Політичний менеджмент*, 2, 153-161.
- Дьоміна, О.С. (2015). Політико-правові цінності як детермінанти політичного процесу: структурно-функціональний аналіз. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 18, 98-102.
- Жеребятнікова, І.В. (2012). Політичні цінності як чинники демократизації сучасного українського суспільства. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія*, 20(22), 199-205.
- Каряка, І. (2020). Мотиваційно-ціннісний компонент професійної діяльності військовослужбовців. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки*, 12(1), 114-126. doi:10.32453/5.v12i1.141
- Козьма, В. (2008). Політичні ціннісні орієнтації українського середнього класу. *Політичний менеджмент*, 1, 94-101.
- Коробанова, О.Л. (2013). Просоціальні мотиви у структурі мотивації політичної участі молоді та їхня динаміка в процесі формування. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави*, 14, 182-193.
- Кучеренко, І. (2008). Сутність, функції та джерела політичних цінностей. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*, 40, 216-226.
- Матяж, С.В., Березянська, А.О. (2013). Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Сер.: *Соціологія*, 225(213), 27-30.
- Морарь, М.В. (2020). Місце й роль політичної освіти у формуванні політичної культури української молоді: теоретико-методологічний аспект. *Регіональні студії*, 20, 98-102. doi:10.32782/2663-6170/2020.20.16
- Неприцька, Т.І. (2022). Формування ціннісних орієнтацій в суспільстві в умовах війни: реалії України. *Політичне життя*, 3, 93-97. doi:10.31558/2519-2949.2022.3.11
- Семенченко, Ф.Г. (2010). Політичні цінності в системі політичних відносин: формування, зміст і функції політичних цінностей. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Філософія. Політологія*, 98, 53-57.
- Шайгородський, Ю.Ж. (2019). Ціннісні та міфологічні детермінанти політичної поведінки. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 26, 3-10.

References

- Dmytruk, D. (2004). Sotsiokulturna determinatsiia politychnoi dii [Sociocultural determination of political action]. *Politychnyi menedzhment*, 2, 153-161. (in Ukrainian)
- Domina, O.S. (2015). Polityko-pravovi tsinnosti yak determinanty politychnoho protsesu: strukturno-funktsionalnyi analiz [Political and legal values as determinants of the political process: structural and functional analysis]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin*, 18, 98-102. (in Ukrainian)
- Inglehart, R., & Catterberg, G. (2002). Trends in Political Action: The Developmental Trend and the Post-Honeymoon Decline. *International Journal of Comparative Sociology*, 43(3-5), 300-316. doi:10.1177/002071520204300305
- Kariaka, I. (2020). Motyvatsiino-tsinnisnyi komponent profesiinoi diialnosti viiskovosluzhbovtziv [The motivational and value component of the professional activity of military personnel]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriiia: Psykholohichni nauky*, 12(1), 114-126. doi:10.32453/5.v12i1.141 (in Ukrainian)
- Korobanova, O.L. (2013). Prosotsialni motyvy u strukturi motyvatsii politychnoi uchasti molodi ta yikhnia dynamika v protsesi formuvannia [Prosocial motives in the structure of motivation for political participation of young people and their dynamics in the process of formation]. *Problemy politychnoi psykholohii ta yii rol u stanovlenni hromadianyna Ukrainskoi derzhavy*, 14, 182-193. (in Ukrainian)
- Kozma, V. (2008). Politychni tsinnisni oriientatsii ukrainskoho serednoho klasu [Political value orientations of

- the Ukrainian middle class]. *Politychnyi menedzhment*, 1, 94-101. (in Ukrainian)
- Kucherenko, I. (2008). Sutnist, funktsii ta dzherela politychnykh tsinnosti [The essence, functions and sources of political values]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, 40, 216-226. (in Ukrainian)
- Lasswell, H. (1947). *The Analysis of Political Behaviour: An Empirical Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Matiazh, S.V., & Berezianska, A.O. (2013). Klasyfikatsiia tsinnosti ta tsinnisnykh oriantatsii osobystosti [Classification of values and value orientations of the individual]. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnogo universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia"]*. Ser.: *Sotsiologiia*, 225(213), 27-30. (in Ukrainian)
- Morar, M.V. (2020). Mistse y rol politychnoi osvity u formuvanni politychnoi kultury ukrainskoi molodi: teoretyko-metodolohichni aspekt [The place and role of political education in the formation of the political culture of Ukrainian youth: a theoretical and methodological aspect]. *Rehionalni studii*, 20, 98-102. doi:10.32782/2663-6170/2020.20.16 (in Ukrainian)
- Neprytska, T.I. (2022). Formuvannia tsinnisnykh oriantatsii v suspilstvi v umovakh viiny: realii Ukrainy [The formation of value orientations in society in the conditions of war: the realities of Ukraine]. *Politychne zhyttia*, 3, 93-97. doi:10.31558/2519-2949.2022.3.11 (in Ukrainian)
- Parsons, T. (1971). *System of Modern Societies*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Semenchenko, F.H. (2010). Politychni tsinnosti v systemi politychnykh vidnosyn: formuvannia, zmist i funktsii politychnykh tsinnosti [Political values in the system of political relations: formation, content and functions of political values]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka : Filosofiia. Politologiia*, 98, 53-57. (in Ukrainian)
- Shaihorodskyyi, Yu.Zh. (2019). Tsinnisni ta mifolohichni determinanty politychnoi povedinky [Value and mythological determinants of political behavior]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Serii 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin*, 26, 3-10. (in Ukrainian)
- Udzhmadzhuridze, H., Bilan, S., & Kryvoshein, V. (2019). Individual significance of political participation in today's Ukrainian society: The case of Dnipro city. *Economics and Sociology*, 12(1), 193-207. doi:10.14254/2071-789X.2019/12-1/11
- Vasylevska, T. (2016). Tsinnisni vymiry vyroblennia publichnoi polityky [Value dimensions of public policy making]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F.Kurasa NAN Ukrainy*, 81, 194-206. (in Ukrainian)
- Zherebiatnikova, I.V. (2012). Politychni tsinnosti yak chynnyky demokratyzatsii suchasnoho ukrainskoho suspilstva [Political values as factors of democratization of modern Ukrainian society]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Filosofiia. Sotsiologiia. Politologiia*, 20(22), 199-205. (in Ukrainian)